

לעילוי נשמת
הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

תשרי התשפ"ו
מפטיר **כה אָמַר הָאֵל** (ישעיה מב ה)

בס"ד

פרשת בראשית - שבת מברכין

עלון חידושי תורה ופרפראות על **פרשת השבוע** בעניינא דיומא ממפרשי ומדרשי חז"ל
יש בה מצות עשה אחת, פריה ורביה. (ספר החינוך)

בפרשת בראשית 146 פסוקים = בבא קמא, חמה ולבנה, עולם.
מולד חודש מרחשון יהיה בליל רביעי בשעה 0, 54 דקות ו 8 חלקים.

צירוף השם הנכבד המאיר בזה החודש הוא **והה"י**, יוצא מפסוק בפרשת כי תבוא: ודָּבַשׁ הַיּוֹם הַזֶּה יְיָ-יְהוָה (דברים כו טו-טז). התיבות הללו בגימטריא י"ו הווי"ת, ובגימטריא ב' פעמים יצחק (416). 16 פעמים 26 (גימטריא של שם הוי"ה) = 416. כמו 'ודבש היום הזה הוי"ה'.

ג' חודשים הללו על פי סדר הדגלים של השבטים, תשרי לאפרים, מרחשון למנשה, כסלו לבנימין. והנה תמצא לפי זה חינוך כל הג' בתים (בתי המקדש) המה בחודשים המתייחסים לבניה של רחל, כי היא נקראת עקרת הבית. כתיב (תהלים יז ה) **תִּמְדָּךְ אֲשֶׁר בְּמַעְגְלוֹתֶיךָ בַּל נִמוּטוּ פְעָמַי**. ר"ת תשרי מרחשון כסלו = **תִּמְדָּךְ**. כשיושלמו חינוך הבתים של אלו הג' חודשים, אז לא ימוטו פְעָמַי. חינוך הבית המקווה (ביהמ"ק השלישי) במהרה בימינו יהיה בחודש הזה, מרחשון. סדר החינוך של הבתים היה, בתחילה בית המקדש ראשון בתשרי המיוחס לאפרים, ובית המקדש השני בכסלו, חודש המיוחס לבנימין, ובית המקווה (ביהמ"ק השלישי) במהרה בימינו נזכה לראותו יהיה חינוכו במרחשון, חודש המיוחס למנשה.

מזל חודש מרחשון 'עקרב' – 'עקרב' בגימטריא 'דו"ד משי"ח', (372) אשר בחודש מרחשון יהיה התיקון אשר פגמו ישראל באמרם: אין לנו חלק בדוד. דכתיב (מ"א יב טז) וַיֵּרָא כֵּל יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֲלֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ הָעָם אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר לֵאמֹר **מֶה לָּנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחֲלָה בְּבֶן יִשִּׁי לֵאחֲלֶיךָ יִשְׂרָאֵל עַתָּה רָאה בֵּיתְךָ דָּוִד וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאחֲלֶיךָ. (בני יששכר מרחשון א)**

מזל חודש מרחשון 'עקרב' – מפני שבחודש מרחשון העולם צמא למים כעקרב.
חז"ל מצאו רמז למזל עקרב, כי הצדיק נקרא עקרב במשנה (אבות ב י) 'עֲקִיצְתָּן עֲקִיצַת עֲקָרָב' וראשי התיבות של **עקרב** הוא **עוֹשִׂים בְּאֵימָה רָצוֹן קוֹנֵם**, כי חודש מרחשון הוא לאחר חודש תשרי בו עבדו הצדיקים את ה' במצוות רבות ובכוחם להשפיע ישועות לכלל ישראל.

בראשית ברא אֱ-להים את השמים ואת הארץ. (א א)
רמז למצות פדיון הבן במילה **בראשית** – ר"ת **בן ראשון** אחר שלושים יום תפדה. (הגר"א)
תָּנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: 'בְּרֵאשִׁית', אֵל תִּיקְרִי 'בְּרֵאשִׁית', אֵלָּא 'בְּרֵאשִׁית'. תָּנִינָא, רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר: שִׁיתִּין מְחֻלְלִין וְיוֹרְדִין עַד תְּהוֹם, שְׁנָאֻמַּר (ישעיה ה א): 'אֲשִׁירָה נָא לִידֵידי שִׁירַת דּוּדִי לְכַרְמִי פֶּרֶם הִיא לִידֵידי בְּקֶרֶן בֶּן שָׁמֹן. וַיִּנְעֻקְהוּ וַיִּסְקְלֻהוּ וַיִּטְעֵהוּ שׁוֹרֵק וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכֹוּ וְגַם יָקַב תִּצְבַּב בּוֹ'. 'וַיִּטְעֵהוּ שׁוֹרֵק' – זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, 'וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכֹוּ' – זֶה מִזְבֵּחַ, 'וְגַם יָקַב תִּצְבַּב בּוֹ' – אֵלֶּן הַשִּׁיתִין. (סוכה מט א)
אֵל תִּיקְרִי 'בְּרֵאשִׁית', אֵלָּא 'בְּרֵאשִׁית'. הוּא אֲבָן הַשְּׁתִּיָּה הַנִּמְצָאָה בְּהַר הַבֵּית. שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא מִן הַצַּדִּידִים, הֵינּוּ מִשְׁשַׁת רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם אֵל כּוֹון אֲמִצְעוֹ. (זוהר בראשית)

בספר יצירה מובא – כי שש רוחות העולם, צפון דרום, מזרח ומערב, למעלה ולמטה – נבראו בשש אותיות הראשונות: א' ב' ג' ד' ה' ו'. ותיבת 'בְּרֵאשִׁית' מרמזת לכך, שכן שִׁית משמעה שש.
מעתה, כיון שהעולם נברא מששת רוחות השמים אל אמצעו, הרי שבכל אות התחילה היצירה מראש האות, ונמשכה אל מרכז אבן השתיה אשר בקודש הקדשים.

כאשר תכתוב אות **א'** במילואה – **אלף**, האות האחרונה היא **ף**, נמצא שהיא נגעה באבן השתיה. באות **ב'**, אשר במילואה היא **בית**, הת' שבסופה נגעה באבן. וכן הלאה, מהאות **גימל** נגעה באבן האות **ל'**, ומהאות **דלת** נגעה האות **ת'**, מהאות **הי** נגעה י', ומהאות **ו'** נגעה באבן האות ו'. עתה נצרך את כל סופי האותיות הללו יחד, ונמצא שמכל ששת האותיות שמהן נברא העולם, נפלה על אבן השתיה המילה **תלפיות**.
לפי זה מובן למה קודש הקדשים שנבנה על אבן השתיה, נקרא **תלפיות**, עליו נאמר בשיר השירים (ד ד) **כְּמִגְדָּל דָּוִד צִנְאָרְךָ בְּנוֹי לְתַלְפִּיּוֹת**. (הגר"א)

וַיֵּרָא אֱ-להים את האור פי טוב. (ד ט) '**האור הגנוז**
אור מעשה בראשית אשר נגנוז, הוא נגנוז בתורה, וכל העוסק בתורה לשמה מוצא בה בכל פעם חידושים מה שלא נתחדש עד היום, והוא מהאור הגנוז. (בני יששכר - שבתות מאמר ג אות ח)

וַיִּבְרָךְ אֱ-להים את יום השביעי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ נִשְׁבַּת מַכַּל מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר בְּרָא אֱ-להים לַעֲשׂוֹת. (ב ג)
טעם למצוה מן המובחר לאכילת דגים בשבת – שבת בגימטריא ג' פעמים ברכ"ה עם אותיות יה"ו. דהנה אשכחן במעשה בראשית ברכה לג' דברים בשלשה ימים זה אחר זה **ברכה לדגים** ביום ה' **ברכה לאדם** ביום ו' **ברכה לשבת** ביום ז' **והחוט המְשֻׁלָּשׁ לֹא בְּמִתְרָה יִתָּק** (קהלת ד יב). ע"כ אדם האוכל דגים בשבת לכבוד שבת יתברך בברכה המשולשת. וסימנך: בְּנֵאֻת דְּשָׂא יִרְבִּיצָנִי (תהלים כג ב) **דְּשָׂא** ראשי תיבות ד'גים ש'בת א'דם. (בני יששכר שבתות יא א) וכתב המגן אברהם (סי' רמ"ב) שיאכל בכל ג' סעודות דגים. וכתב הרד"ק על הפסוק **וַיִּבְרָךְ אֱ-להים (ב ג)** שיש דג אחד בים שאינו שותה ביום השבת והוא נח כל היום סמוך ליבשה או לסלע. (טעמי המנהגים ש"ה)

שאלה – מה הטעם שלא אמר הכתוב **וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשְּׁבִיעִי**, כפי שאמר בכל ששת ימי בראשית.
תשובה – אמרו חז"ל (חגיגה יב א) שהאור שברא הקב"ה היה גדול שהיה מאיר מקצה העולם ועד קצהו, אבל בגלל הרשעים גזזו הקב"ה לצדיקים לעתיד לבא. והאור הזה היה משמש כל י"ו שעות שהם י"ב של יום שישי וכ"ד של יום השבת. וכשחטא אדם הראשון ביום שישי רצה הקב"ה לסלק אותה אורה ולא עשה כן בזכות השבת, ומאותו אור גדול נשאר לנו חלק קטן שנשמה היתרה שבאדם בשבת. ולפי שלא העריב היום לא שייך לומר בו **וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר**. (ילקוט דוד) ועוד לפי שיום השבת הוא מעין העולם הבא והוא כולו טוב ומלא זיו, ואין בו שום קדרות. (מהרי"א, מעם לועז)

וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לֶמְאֹכַל וְכִי תֹאמָה הוּא לְעֵינַיִם וַחֲמֵד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וַתֹּקַח מִפְּרִיו וַתֹּאכַל וַתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ עִמָּה וַיֹּאכַל. (ג י)
שאלה – מאחר וצויה הקב"ה **מִפֶּלַע עֵץ הָגֵן אָכַל תֹּאכַל**, אם כן מסתמא גם מעץ החיים אכל, ואם כן כשאכל אה"כ מעץ הדעת למה מת, והא כתיב (ג כב) **וְאָכַל וַחֲמֵד**.

תשובה – קודם שיאכל מעץ הדעת אפילו יאכל מעץ החיים לא תועיל לו כלום, כי לא היה צריך רפואה, לפי שעדיין לא נקנסה עליו מיתה, ודומה לאדם בריא שאין עושים לו רפואה כלל לפי שאינה מועילה לו כלום, אבל לאחר שאכל מעץ הדעת היה מועיל לו, כי כבר נקנסה עליו מיתה, כי הוא חולה ויועיל לו רפואה דעץ החיים. (הרא"ש בשם רבי שמשון)

ויקרא י-הנה א-להים אל האדם ויאמר לו איפה (ג ט)
להלן (ג כא) כתיב **ויעש י-הנה א-להים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם**. מובא בזהר הקד' (בראשית לו ב) כי קודם החטא היו לבושים כמלאכים, היינו מלוכשים בכותנות 'אור' אולם לאחר החטא היו הכותנות שניתנו להם עשויות מ'עור'. ובמדרש (ילקוט'ש) בתורתו של ר' מאיר מצאו כתוב 'כתנות אור'; אלו בגדיו של אדם הראשון, שהיו דומין לפנס, רחבין מלמטה וצרין מלמעלה, חלקין כצפורן ונאים כמרגלית, ככלי פשתן הדקין הבאין מבית שאן.

התיבה ה-25 בתורה היא 'אור' - **ויהי אור**. ה'אור' הזה נסתלק מאדם הראשון אחר החטא, והפך ל'עור'. הענין רמוז בפסוק שלפנינו: **ויאמר לו איפה**, ופירושו אי כ"ה? היכן ה'אור' שהוא מספר כה' למנין התיבות בתורה הקדושה. (אדרת אליהו)

איפה - נוטריקון של ראשי התיבות: **אני יודע כל הנסתרות**! (בניהו)
בראשית ברא א-להים את השמים ואת הארץ. (א א)
איתא במדרש - בזכות ג' דברים נברא העולם - בזכות חלה, ובזכות מעשרות, ובזכות בכורים. ומה טעם? **בראשית ברא א-להים** ואין 'ראשית' אלא חלה, שנאמר (במדבר טו, כ) **ראשית ערסתכם** ואין 'ראשית' אלא מעשרות, היך דאת אמר (דברים יח, ד) **ראשית דגנך**, ואין 'ראשית' אלא בכורים שנאמר (שמות כג, יט) **ראשית בכורי אדמתך וגו'**.

שאלה - מה הטעם ב'ראשית' מצות ראשית הגז - דאיקרי גם כן ראשית. דכתיב (דברים יח ד) **ראשית דגנך תירשך ויצחקך וראשית גז צאנך תתן לו**. **תשובה** - כתב הרמב"ם (הל' בכורים פ"ה י"ה) כיון שזיכה לו הקב"ה בתרומות שהן לחמו ויינו וזיכה לו במתנות בהמה וקדשי מקדש שהבשר שלו זיכה לו בראשית הגז ללבושו ובגדו הגר והחרמים ושדה אחוזה ופדיון בכורות להוצאותיו ושאר צרכיו שהרי אין לו חלק בנחלה ובבזה. הרי שמצות ראשית הגז הוא כדי שיהיה לכהן ממה לעשות בגדים. ואם כן בשעת בריאת העולם עדיין לא היה צריך בבגדים עד לאחר חטא אדם הראשון לפיכך לא חשיב מצות ראשית הגז. (טעמא דקרא)

בראשית ברא א-להים את השמים ואת הארץ. (א א)
ב'עשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר? ונלא במאמר אחד יכול להקראות! אלא להפריע מן הרשעים, ש'מאמדין את העולם' ש'נברא בעשרה מאמרות; ונתן שכר טוב לצדיקים, ש'מקמיין את העולם' ש'נברא בעשרה מאמרות. (אבות ה א). פירש הרמב"ם - כשתסתכל בכל מה שבא במעשה בראשית ויאמר תמצאם תשעה, ו**בראשית** עשירי, ואע"פ שלא התבאר בו מלת **ויאמר** העניין מורה עליו, וכאילו אמר 'ויאמר א-להים יהיו השמים והארץ', כי לא נהיו מכלתי מאמר.

שאלה - מה הטעם שלא נאמר בבריאת היום הראשון 'בראשית אמר א-להים יהי שמים וארץ' כשם שנזכרה לשון אמירה בשאר הימים. **תשובה** - לשון אמירה שייך לומר רק לנבראים, דהיינו שאחד אומר לשני, אבל כאן עדיין לא היו נבראים. (רד"ק א"נ משום שאמירה פירושה גזירה, וזה שייך לומר רק כאשר הקב"ה גזור על דבר מסויים שיעשה ממנו דבר אחר, אבל שמים וארץ שנבראו 'ש מאין' לא שייך לומר עליהם לשון גזירה. (אברבנאל). א"נ לפי שאסור לספר מה שהיה קודם שנברא העולם, ואמירה זו היתה קודם שנברא העולם לפיכך נאמר **בראשית ברא א-להים** שהתחלת הדבריהם היא הבריה. (דרך חיים - אבות ה א)

ומעין הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות. (ב יז)
שאלה - מה הטעם דכתיב ב' פעמים **ממנו**, וכן **מות תמות** בכלל לשון.

תשובה - מלמד שאסור לו פירות שעל העץ וגם פירות הנושרים ממנו, לכך כתיב ב' מיתות **מות תמות**, לכך אל תתמה שגזרו חכמים (ביצה לו ב) אין עולין באילן ביום טוב, וגם גזרו (שם ב ב) על פירות הנושרים. (הרוקח) א"נ ב' פעמים **ממנו** אפילו מעט ממנו. (אבן עזרא) א"נ כפל הדבר לומר מיתה לאדם, מיתה לחיה, מיתה לו, מיתה לתולדותיו. (ילקוט'ש)

ויפל י-הנה א-להים על האדם ויישן ויקח אחת מצלעותיו ויסגר בשר תחתנה. (ב כא)
שאלה - כאן כתיב לשון **תדמה**. מה הטעם דבתהלים כתיב (קלד ד) **אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה**. לשון **תנומה**. מה ההבדל ביניהם.

תשובה - שנה חזקה היא **תדמה** כדי שלא ירגיש כשיקח מצלעו. (הרוקח) וכן תרגם יונתן **שינתא עמיקתא**. **תנומה** היא שנה קלה. (מצודת ציון שם) והיא שנת צהרים. (א"ע שם) דוד המלך נשבע שלא ישן אפילו שנה קלה כשנת צהרים לעונג, יותר מההכרח להחיות את הנפש עד שייעד היכן מקום המוכן לבית המקדש. (מצודת דוד שם)

ויאמר א-להים תדשא הארץ דשא. (א א)
מסופר במדרש שמשו רבינו ע"ה שאל את הקב"ה 'על מה העולם עומד?' אמר הקב"ה למשה 'תדשא הארץ דשא', לא ידע משה מה אמר לו הקב"ה. אמר לו הקב"ה למשה 'וכי לא ידעת שבית המקדש עתיד להיחרב? מדרש זה טעון ביאור - מה היה דין ודברים בין הקב"ה למשה.

שינוי במסכת אבות (א ב) על שלשה דברים העולם עומד: על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים. והקשו המפרשים, שהרי במשנה האחרונה של הפרק כתוב (א יח) על שלשה דברים העולם עומד: על הדין, ועל האמת, ועל השלום. והשלושה הראשונים אינם מוזכרים כלל! **ויתרצו** - תורה, עבודה וגמילות חסדים היו עמודי העולם רק קודם חורבן בית המקדש, שאז היתה עבודה - עבודת הקרבנות, ואחר שנחרב הבית העולם מתקיים על דין אמת ושלום.

ובאופן נפלא לפי הנ"ל יתבאר המדרש: שאל משה לקב"ה על מה העולם עומד? אמר לו הקב"ה **תדשא הארץ דשא** - דהיינו שהעולם עומד על דין שלום ואמת שראשי תיבות שלהם **דש"א**. 'לא ידע משה מה אמר לו' שהרי העולם עומד על תורה עבודה וגמילות חסדים, אמר לו הקב"ה וכי לא ידעת שבית המקדש עתיד להיחרב? וכשיחרב בית המקדש העולם יעמוד על דין שלום ואמת. (מדרש יהונתן)

והנחש הנה ערום מפל חית השדה אשר עשה י-הנה א-להים ויאמר אל האשה אף כי אמר א-להים לא תאכלו מפל עץ הגן. (ג א)
שאלה - כתיב (במדבר כב כח) **ויפתח י-הנה את פי האתון**, והוא אחד מעשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות (אבות ה א), ולא מבואר במשנה שה' ברא את פי הנחש. באיזו שפה דיבר הנחש.

תשובה - **כתב האוה"ח** - בצפצוף אשר ידברו בו הפעלי חיים בלתי מדברים, ואז היו מכירים כל צפצופי וכו', ואפילו שיחת הדומם. כי כל מה ש'ברא ה' יש לו כפי בחינתו דבור לטעם אשר ישפח את קונו, פאמרו (משלי טו:ד) 'כל פעל ה' למענהו', וצא ולמד מפרקי שירה. **והא"ע כתב** - והישר בעיני שהם הדברים כמשמעם, והנחש היה מדבר, והיה הולך בקומה זקופה, והשם דעת באדם שם בו, והנה הפסוק העיד כי הנה ערום מפל חית השדה רק לא כאדם, ופי' ערום חכם שיעשה דבריו בערמה. **והאברבנאל כתב** - לפי שהיה ראתה הנחש בעץ הדעת ואלה בעץ הדעת ואוכל מפירותיו פעם אחר פעם ולא היה מת ולא ניזוק בדבר מה והאשה חשבה בזה וחקרה בעצמה כאלו היתה מוברת עם הנחש וכי הוא בעלותו בעץ ובאכלו מפריה היה אומר אליה לא מות תמותון, אף היא במחשבתה תשיב אמריה על זה. **וביאור יש"ר כתב** - שהשטן קינא בכבודם של האדם ואשתו וטען שאילו יחיו בקרב אנשים חטאים שיסיתום בחלקלקות ויודיעום שאם יאכלו מפרי העץ ההוא יעלו למדרגה יותר גדולה, מיד יתפתו לדבריהם ויעברו על מצותך, אז נתן לו השי"ת רשות לברר הדבר במופת אפ"י שידע שלא יעמדו בנסיון. למ"ד שדיבר ממש י"ל שזה נכלל בבריאה של פי האתון בע"ש בין השמשות, ודיברו בלשון הקודש. **ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו מן האדמה אשר אררה י-הנה**. (ה כט) פרש"י - ינח ממנו את עצבון ידינו. דאם לא הכי הוה ליה לקרותו מנחם.

שאלה - איך מצינו בגמרא כמה תנאים ואמוראים שנקראו בשם מנחם, אף על גב דבתנ"ך נזכר רק פעם אחת שם מנחם אצל רשע והוא (מ"ב טו יז) **מנחם בן גד**. ואמרו חז"ל (יומא לח ב) מאי 'ושם רשעים ירקב'? אמר רבי אלעזר: רקיביות תעלה בשמותן, דלא מסקינן בשמיהו. והטעם לכך דאם היינו מזכירים שמם אף דרך גנות היה להם איזה כפרה ואינם כדאים לזה. (בניהו שם) וכן קשה מהא דנהגו לקרוא שם צדיק ישמעאל כשמו של ישמעאל בן אברהם שהיה רשע. [למ"ד דאברהם אבינו עליו בפירוש (בראשית יז, יח) 'לו ישמעאל יחיה לפניך' והשיב לו הקב"ה 'ולישמעאל ישמעתיך הנה ברכתי אתו' נמצא שם זה נתברך מפי השי"ת, ועוד נמי קריאת שמו היתה מאת השי"ת על ידי המלאך שאמר להגר (בראשית טז, יא) 'וקראת שמו יישמעאל' כי שם זה לא ענך לכן שם זה אינו דומה לשאר שמות של רשעים, אפילו אם נאמר לא עשה תשובה אחר כך. (בניהו - יומא לח ב)]

תשובה - משום דאמרינן במדרש (ילקוט'ש) שמתושלח חכם גדול היה, והיה מזהיר לאביו שלא יקראנו בשמו, שאנשי דור המבול מכשפים הן, שמה הורגוהו בכשפים. וכיון שגודל, הוא קראו נח, ולאביו אמר: קרא אותו מנחם, שהוא מנחם את דורו. אמרו: **זה ינחמנו ממעשנו** אמר להם: אם אתם חוזרים בתשובה הוא מנחם אתכם. נמצא שנה נקרא גם מנחם, וי"ל שקראו הם על שמו. (טעמא דקרא) ומה שנהגו לקרוא שם צדיק ישמעאל, יש לומר שישמעאל שאנו, כיון דאברהם אבינו עליו התפלל ע"ה דאברהם אבינו עליו בפירוש (בראשית יז, יח) 'לו ישמעאל יחיה לפניך' והשיב לו הקב"ה 'ולישמעאל ישמעתיך הנה ברכתי אתו' נמצא שם זה נתברך מפי השי"ת, ועוד נמי קריאת שמו היתה מאת השי"ת על ידי המלאך שאמר להגר (בראשית טז, יא) 'וקראת שמו יישמעאל' כי שם זה לא ענך לכן שם זה אינו דומה לשאר שמות של רשעים, אפילו אם נאמר לא עשה תשובה אחר כך. (בניהו - יומא לח ב)

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
לקבלת העלון במייל ניתן לפנות לכתובת
ramnadan018@gmail.com